

จับ กับเรื่องลิขสิทธิ์และตราสินค้า

เรียนรู้ นอกตำรา

■ ชาน สิริสมิตการณ
ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาดูงานไทย จีน
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ในยุคที่การแข่งขันสูงอย่างทุกวันนี้คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าทรัพย์สินทางปัญญานี้เป็นสินทรัพย์ที่มีค่าไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสินทรัพย์ชนิดอื่นๆ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริโภครู้จักจำได้ และสามารถแยกแยะสินค้าของเราจากคู่แข่งอื่นๆ

เรื่องลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และตราสินค้า ในประเทศจีนเป็นเรื่องที่หลายๆ คนพูดกันมาก โดยเฉพาะบริษัทต่างชาติที่มีแบรนด์เนมดังและที่มีตราสินค้าเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก มักจะต้องระวังในเรื่องนี้เป็นพิเศษ เนื่องจากจีนมีชื่อเสียงที่ไม่ค่อยจะดีนักในเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา

แม้ว่าในระยะหลังมานี้ แรงกดดันจากประเทศมหาอำนาจจะทำให้รัฐบาลจีนต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากขึ้น และเอาใจจริงเอาใจกับการปราบปรามการละเมิดลิขสิทธิ์ แต่ก็ยังมีการหลบเลี่ยงชั้นเชิงที่พัฒนาขึ้น จนทำให้เป็นปัญหาสำหรับผู้ที่เข้าไปลงทุนในจีนได้อยู่เสมอๆ

บริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ที่ลงทุนในจีนต่างก็รับรู้ถึงปัญหานี้ และได้ทำการป้องกันปัญหาด้วยแง่มุมทางด้านกฎหมายไว้ก่อนแล้ว โดยการจดทะเบียนตราสินค้าและทรัพย์สินทางปัญญาไว้ แต่ในที่สุดก็ยังพบว่าปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ก็ยังมิได้อยู่ จนบางครั้งผลกระทบนั้นสามารถทำให้การลงทุนในโครงการนั้นๆ เกิดปัญหาได้

● รูปแบบการละเมิด

จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสพูดคุยกับนายความในประเทศจีนที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา จึงพอที่จะสรุปคร่าวๆ ถึงรูปแบบการละเมิดได้เป็น 3 แบบดังนี้

1.Counterfeit การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่ชัดเจนที่สุดก็คือ การปลอมแปลงสัญลักษณ์ หรือตราสินค้า และรูปแบบที่ได้มีการจดทะเบียนไว้ โดยที่ผู้ละเมิดไม่มีสิทธิ์ที่จะผลิตสินค้านั้นๆ ซึ่งในกรณีนี้ก็เป็น การละเมิดที่ชัดเจนและผิดกฎหมายอย่างชัดเจน ปัญหา รูปแบบนี้ที่เรียกกันภาษาชาวบ้านว่า “ของก๊อปปี้” ก็เกิด

ขึ้นกับประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ ไม่รวมถึงจีน ซึ่งก็มีการดำเนินการจับกุมโดยทางการจีนอยู่พอสมควร โดยเฉพาะตั้งแต่จีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก WTO หลายปีก่อน

2.Third Shift สำหรับบริษัทข้ามชาติบางแห่งที่ยังไม่ได้ย้ายฐานการผลิตไปจีน แต่ใช้วิธีส่งผลิตจากโรงงาน OEM ในจีนเพื่อนำมาขายในประเทศของตนอาจจะประสบปัญหาที่เรียกกันว่า “กะผี (ghost shift)” หรืออีกชื่อคือ “กะที่สาม (third shift)” (“กะ” ในที่นี้คือกะการทำงานของคนงาน) เมื่อบริษัท OEM ในจีนรับคำสั่งซื้อแล้ว จะทำการผลิตตามปกติที่รับคำสั่งซื้อมา แต่จะทำการผลิตเพิ่มจากออเดอร์อีกจำนวนหนึ่ง โดยผลิตในเวลากลางคืนหรือเพิ่มกะที่สามเข้าไปเพื่อให้ผลิตได้จำนวนพิเศษออกมาขายหลังโรงงาน โดยใช้ชิ้นส่วนหรืออะไหล่ของแท้มี่มีค่า ผลิตคือสินค้าที่ออกมาจากหลังโรงงานมีวัสดุคุณภาพใกล้เคียงสินค้าที่ส่งผลิตจากเจ้าของแบรนด์เนม จนบางครั้งเจ้าของแทบจะแยกไม่ออกถึงความแตกต่าง แต่มีราคาถูกกว่ามากและจำหน่ายกันเองในประเทศ

3.Knockoff สินค้าก๊อปปี้ ซึ่งเป็นสินค้าที่รูปแบบคล้ายคลึงสินค้าของแท้มี่แต่ไม่ใช่ตราสินค้าที่มีลิขสิทธิ์แท้มี่แต่จะสร้างตราสินค้าขึ้นมาเองโดยดัดแปลงชื่อ รูปแบบและโลโก้ ให้คล้ายคลึงกับสินค้าต้นแบบ โดยที่ดูเผินๆ แล้วจะคล้ายของจริงมากแต่ไม่ผิดในเชิงตราสินค้าเพราะไม่ได้ใช้ตราสินค้าของแท้มี่จดทะเบียนไว้ แต่จะมีตราหยี่ห้อของตนเองที่ไปจดทะเบียนไว้เช่นกัน

รูปแบบการละเมิดลักษณะนี้ก็จะยากต่อการเอาผิดกวดำและค่อนข้างจะเกี่ยวข้องกับละเมิดในแบบข้อ 2 Third Shift โดยการผลิตสินค้าตามออเดอร์ออกมาแล้วมาใส่แบรนด์ของตนเองที่จดทะเบียนไว้ก่อนเพื่อให้สินค้าคล้ายคลึงกัน แต่อาจจะจะไม่ผลิตเองในโรงงานที่รับจ้างผลิตสินค้าจากเมืองนอก แต่จะส่งต่อออเดอร์ไปให้โรงงานญาติๆ กันผลิตให้แทนเพื่อเลี่ยงการถูกยกเลิกการเป็นผู้ผลิตให้กับแบรนด์ดังๆ รูปแบบการละเมิดนี้ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับสินค้า เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า เครื่องแต่งกายแบรนด์เนม จนถึงเครื่องกีฬา แต่ก็มีสินค้าอื่นๆ เช่น เครื่องมือ อะไหล่รถยนต์ อะไหล่เครื่องจักร ที่มีการละเมิดในลักษณะนี้เช่นกัน

ในกรณีนี้ผู้บริโภครู้จักจำนวนมากก็พอจะซื้อสินค้า

Knockoff แบบนี้ เนื่องจากรู้ว่าคุณภาพแทบจะเหมือนกันกับของแท้ และมาจากโรงงานเดียวกัน วัตถุประสงค์เหมือนกัน แต่จะได้ของที่ราคาถูกกว่าหลายสิบเปอร์เซ็นต์ แม้กระทั่งอะไหล่รถยนต์ยุโรปและอเมริกาที่ผลิตในจีนแบบลักษณะนี้ออกออฟ ผู้บริโภคก็ยังยอมรับว่าสินค้าลักษณะนี้ใช้งานได้ ไม่ก่อความเสียหายแก่รถที่ใช้งาน

● ป้องกันด้วยกลยุทธ์และการวางแผน

นักลงทุนต่างชาติที่เข้าไปลงทุนในจีนรวมถึงจากประเทศไทยด้วย ส่วนใหญ่พอจะทราบถึงปัญหาและได้ยินได้ฟังกรณีศึกษาเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ในจีนมากพอสมควร และส่วนใหญ่ก็ได้ทำตามขั้นตอนของกฎหมาย โดยการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าและอื่นๆ ไว้ เพราะคิดว่าการละเมิดลิขสิทธิ์นั้นแก้ได้ด้วยขั้นตอนของกฎหมาย

แต่ในความเป็นจริงแล้วสินค้าที่อ่อนไหวในเรื่องนี้ (Intellectual Property sensitive; IP-sensitive) เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค อาหาร เครื่องไฟฟ้า เครื่องมือแพทย์ ยา ซอฟต์แวร์ นั้น ต้องการมากกว่าการจดทะเบียนลิขสิทธิ์การค้า-กฎหมายนั้นช่วยได้และสามารถเอาผิดกับผู้ละเมิดได้ก็จริง แต่ในกระบวนการศาลแล้วจำเลยก็สามารถพลิกคดีจากการละเมิดแบบ “ก๊อปปี้” มาเป็นความผิดแบบละเมิดในลักษณะ “กะที่สาม” ได้ ถ้าเป็นโรงงานแบบรับจ้างผลิตแล้วทำสินค้าก๊อปปี้ออกขายในตลาด หรือวิธีการอื่นๆ ก็จะทำให้โทษเบาลงเป็นเพียงการปรับจำนวนเงินไม่มาก

และถึงแม้จะดำเนินคดีจนถึงที่สุดได้ก็ไม่สามารถจะหยุดผู้ประกอบการรายนั้นที่ทำผิดในอนาคตได้ เป็นไปได้ว่าอีกเพียง 3-6 เดือน โรงงานใหม่ก็สามารถเปิดดำเนินการใหม่ได้ โดยอาจจะไปรับจ้างผลิตสินค้าให้รายอื่นๆ หรือยี่ห้ออื่นๆ ได้อีก

การป้องกันปัญหาการละเมิด โดยการวางแผนและกำหนดเป็นกลยุทธ์ในการผลิตและการจำหน่าย จะเป็นเครื่องมือในการป้องกันได้ดีอีกทางหนึ่ง การวางแผนกลยุทธ์ป้องกันเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ในจีนเป็นเรื่องที่บริษัทต่างชาติต้องกำหนดไว้ก่อนที่จะเข้าไปลงทุน เพื่อลดความเสี่ยงในการถูกละเมิด ดังเช่นบริษัทยาของสหรัฐหลายแห่งทำอยู่ในตลาดจีน คือ ทำการกันยาที่มีความก้าวหน้า และเป็นหม้อข้าวของคนไว้ ไม่ทำการผลิตและจำหน่ายในจีน แต่จะวางตลาดเฉพาะยาที่มีมารีจิ้นกำกับต่ำกว่า ลงทุนน้อยกว่า มีโอกาสขายได้ในตลาดกว้างของจีน และล้ำสมัยกว่าตลาดโลกเล็กน้อย มาทำตลาดในจีนแทน สินค้าประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์หลายแห่งที่ไปลงทุนผลิตอุปกรณ์ในจีนเพื่อส่งขายทั่วโลก ก็ใช้วิธีเดียวกันคือผลิตแต่เฉพาะฮาร์ดแวร์ในจีน ส่วนที่เป็นชิ้นส่วนสำคัญและซอฟต์แวร์ที่เป็นหัวใจของอุปกรณ์แต่ถูกลอกเลียนแบบง่ายต้องนำมาจากบริษัทแม่จากต่างประเทศ วิธีการนี้สามารถลดปัญหาการถูกละเมิดลิขสิทธิ์ได้เป็นอย่างดี แม้ว่ากระบวนการผลิตจะซับซ้อนขึ้น และต้นทุนจะต้องเพิ่มขึ้นจากการขนส่งและภาษีขาเข้าของจีน

แต่เมื่อซังน้ำหนักระยะยาวแล้วหลายบริษัทก็มองว่าคุ้มที่จะทำ ซึ่งก็มีอีกหลายบริษัทที่รีบย้ายฐานการผลิตไปจีนโดยไม่ได้วางแผนเรื่องนี้ไว้ ทำให้เทคนิคและโนฮาวมีการถ่ายทอดให้กับบริษัทพาร์ตเนอร์ในจีน จนต่อมาพาร์ตเนอร์ได้กลายเป็นคู่แข่งอีกราย เนื่องจากพาร์ตเนอร์ไปเปิดอีกบริษัทหนึ่งที่ผลิตสินค้าแบบเดียวกัน โดยถ่ายทอดเทคนิคออกมาจากบริษัทที่ร่วมทุนกับต่างชาติ

หลายความเห็นของนักกฎหมายจีนต่างมองว่ากฎหมายปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาของจีนเป็นกฎหมายที่ทันสมัยและมีความเป็นสากลเป็นอย่างดี โดยมีการปรับปรุงใหม่ให้ทันสมัยรับกับการเข้าเป็นสมาชิก WTO เมื่อปี 2001 แต่ความยากในการตีกลับจีนไม่ใช่เรื่องของกฎหมายกฎหมายนั้นดีแล้วและรัดกุมพอสมควร แต่เป็นเรื่องของ “การบังคับใช้” อีกเช่นเคย ตัวบุคคลก็ยังคงเป็นปัญหาหลักในจีน การที่ตัวบุคคลมีส่วนสำคัญมากกว่าตัวหนังสือ เป็นสาเหตุของความยุ่งยากในการดำเนินคดี

แม้ว่ารัฐบาลจีนจะให้ความสำคัญในเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักลงทุนจากทั่วโลก แต่จีนเองก็ยังคงต้องบาลานซ์ในเรื่องประโยชน์ของคนในชาติด้วย ถ้าปราบปรามมากเกินไป ก็จะเป็นการปิดกั้นประชาชนจีนจากสิ่งดีๆ ที่ตะวันตกพัฒนาขึ้นมา เช่น กรณีหนังฮอลลีวูดที่มีการขายแผ่นก๊อปปี้กันมากมายทุกหนทุกแห่ง จีนก็มองว่าเป็นการเปิดให้คนจีนได้รับวัฒนธรรมและเข้าใจแนวคิดและชีวิตของตะวันตกได้มากขึ้น

ในขณะที่ฝรั่งก็พยายามคิดเข้าข้างตัวเองว่า พ่อค้าจีนก๊อปปี้หนังและเพลงของตนมากมายก็อาจจะดี เพราะทำให้คนจีนรู้จักดารายฮอลลีวูด และรู้จักแนวหนังแนวเพลงของฝรั่งและเสพจนติด จากนั้นเมื่อถึงเวลาที่การบังคับใช้กฎหมายดีขึ้น ของละเมิดลิขสิทธิ์ถูกลงจนลดลง จีนก็ต้องหันมาซื้อของถูกลิขสิทธิ์เอง

เมื่อนั้นรายได้และตลาดขนาดใหญ่ก็จะเปิดออก ถ้าจีนปราบเรื่องนี้มากสินค้าพวกซอฟต์แวร์ก็ต้องแพงขึ้นและคนจีนก็จะหันไปใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้น้อยลงหรือยารักษาโรคที่ขายในจีนจะต้องแพงขึ้น และไม่สามารถผลิตเองในแบรนด์จีนได้ ต้องนำเข้าจากบริษัทยาของฝรั่ง ซึ่งมีราคาแพงจนคนจีนในชนบทที่รายได้ยังต่ำไม่สามารถมียารักษาโรคใดๆ ใช้ได้ หลากๆ กรณีทำให้จีนต้องระวังไม่ให้ประโยชน์ของชาติต้องถูกลดทอนลง ในขณะเดียวกันก็ยังต้องรักษากฎหมายให้เป็นที่น่าเชื่อถือของนักลงทุนต่างชาติด้วย ○

หากท่านมีความคิดเห็นหรือคำติชม
กรุณาส่งมาได้ที่ ศูนย์บริการวิชาการ
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย E-mail: ascenter@utcc.ac.th